

A large, light gray circle is positioned on the left side of the page, partially overlapping the text.

V jaké společnosti chcete
zestárnout?

A light gray line graph with four circular markers is located in the bottom left corner. The line starts at a low point, rises to a second point, remains relatively flat to a third point, and then rises sharply to a fourth, higher point.

2025

V jaké společnosti chcete zestárnout?

**Výsledky veřejné konzultace k prioritám a nové podobě politiky stárnutí
a společnosti pro každý věk**

Lucie Vidovičová

Barbora Mládenková

Praha, RILSA

2025



Tento výsledek byl finančně podpořen z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na léta 2023–2027 a je součástí výzkumného úkolu „*Datová podpora tvorby a monitoringu seniorské politiky zejména s ohledem na dynamické společenské změny a energokrizi*“ (IP70716) řešeného Výzkumným institutem práce a sociálních věcí, v. v. i., v letech 2023–2027.



Toto dílo podléhá licenci licenci Creative Commons Uveďte původ 4.0 Mezinárodní (CC BY 4.0) viz <http://www.creativecommons.org/licenses/by/4.0>.

Vydal Výzkumný institut práce a sociálních věcí, v. v. i.
Jeruzalémská 1283/9, 110 00 Praha 1
Vyšlo v roce 2025, 1. vydání, počet stran 45
Tisk: RILSA

<https://www.rilsa.cz>

Tento materiál vznikl jako výstup veřejné konzultace v prostředí České republiky, pořádané v rámci příprav doporučení pro nový akční plán přípravy na stárnutí na úrovni OSN. Jejím účelem je poskytnout podklad pro strategická rozhodnutí a formulaci inkluzivní politiky, která reflektuje potřeby všech generací. Zveřejněné informace vycházejí z analyzovaných dat a neodrážejí nutně postoje zadavatele, zpracovatele nebo organizací, jejichž představitelé a představitelky se do konzultace zapojili.

Technická poznámka

Pokud dále hovoříme o „seniorech“, myslíme muže-seniorů i ženy-seniorů, případně osoby identifikující se jako nebinární, osoby vyššího věku, respektive starší dospělí. Tyto pojmy využíváme v textu synonymicky. Seniorskou skupinu nedefinujeme chronologicky ani volbou společných znaků (např. pobíráním starobního důchodu), konceptuálně pod tento pojem zahrnujeme současné i budoucí generace seniorů a implicitně rozeznáváme i hlubokou vnitřní různorodost této „skupiny“. Pro zvýšení přehlednosti textu využíváme generické maskulinum i pro označení aktérů a akterek (participant a participantka; zástupce a zástupkyně; respondent a respondentka apod.). Pro přehlednost textu využíváme generické maskulinum i pro nás jako autorky textu.

Abstrakt

Publikace představuje výsledky veřejné konzultace pořádané v České republice v roce 2025 v souvislosti s přípravou nového Akčního plánu OSN pro stárnutí. Konzultace, do níž se zapojili jednotlivci, neziskové organizace, státní instituce, akademická i soukromá sféra, shromáždila názory a doporučení k prioritám budoucí politiky stárnutí a k vytváření společnosti přátelské pro všechny věkové skupiny. Analýza ukazuje, že mezi klíčové oblasti patří sociální a zdravotní péče, udržitelnost důchodového systému, dostupné bydlení, podpora mezigeneračních vztahů, celoživotní vzdělávání a boj proti ageismu. Respondenti zdůrazňovali význam prevence sociální izolace, posilování komunitní soudržnosti, podpory neformálních pečujících, digitalizace a age managementu na trhu práce. Výstupy slouží jako podklad pro tvorbu strategických doporučení, která mají přispět k formování inkluzivní politiky reflektující demografické změny i potřeby současných a budoucích seniorů. Materiál tak nabízí unikátní vhled do veřejných očekávání a hodnot, jež mohou ovlivnit podobu budoucí politiky stárnutí v České republice i na mezinárodní úrovni.

Klíčová slova: stárnutí; veřejná konzultace; mezigenerační solidarita; age management; sociální politika; inkluze

Abstract

This publication presents the results of a public consultation held in the Czech Republic in 2025 as part of the preparation of the new UN Action Plan on Ageing. The consultation, which involved individuals, non-profit organizations, public institutions, academia, and the private sector, collected views and recommendations on the priorities of future ageing policy and on creating an age-friendly society. The analysis highlights key areas such as social and health care, pension system sustainability, affordable housing, support for intergenerational relations, lifelong learning, and combating ageism. Respondents emphasized the importance of preventing social isolation, strengthening community cohesion, supporting informal caregivers, promoting digital inclusion, and implementing age management in the labor market. The findings serve as a basis for strategic recommendations aimed at shaping inclusive policies that reflect demographic change and the needs of both current and future older generations. The material provides a unique insight into public expectations and values that may influence the future direction of ageing policy in the Czech Republic and at the international level.

Keywords: ageing; public consultation; intergenerational solidarity; age management; social policy; inclusion

Obsah

1. Úvod	6
1.1 Kontext a význam problematiky stárnutí populace v České republice	6
1.2 Účel vypracování analytické strategie	6
1.3 Cíle veřejné konzultace a jejich relevance pro tvorbu nové politiky	7
2. Metodický rámec.....	8
2.1 Popis procesu veřejné konzultace	8
2.2 Použité metody sběru a analýzy dat.....	9
2.3 Validita a omezení získaných dat.....	9
3. Analýza výstupů z veřejné konzultace	11
3.1 Struktura participantů.....	11
3.2 Wordcloud jako nástroj pro identifikaci klíčových témat	12
3.3 Hlavní tematické okruhy identifikované v odpovědích členěné dle otázek	14
3.3.1 Jaké klíčové změny prodělala společnost v posledních 20 letech?.....	14
3.3.2 Jaké nové výzvy se objevily v souvislosti s těmito změnami při vytváření společnosti pro každý věk?.....	19
3.3.3 Jaké jsou hlavní výzvy v příštích 20 letech v souvislosti s demografickými změnami a stárnutím?.....	20
3.3.4 Jaká jsou prioritní opatření pro tvůrce politik do budoucna, aby vytvořili společnost, ve které je stárnutí pozitivní zkušeností?.....	23
3.3.5 Jakých pět oblastí je prioritních pro dosažení společnosti pro každý věk?.....	25
4. Závěr a návrh strategických doporučení	27
4.1 Několik poznámek na místo závěru	27
Zdroje	34
Přílohy	36

1. Úvod

1.1 Kontext a význam problematiky stárnutí populace v České republice

Demografický vývoj České republiky je charakterizován dlouhodobým trendem stárnutí populace, který je výsledkem kombinace klesající porodnosti, prodlužující se střední délky života a zlepšení zdravotní péče. Podle projekcí Českého statistického úřadu bude podíl osob ve věku 65 a více let v populaci dále narůstat – z 20,5 % v roce 2024 až ke 29 % v roce 2051. V absolutních číslech by počet osob ve věku 65+ let měl vzrůst ze současných cca 2,2 milionu na více než 3 miliony do poloviny století (ČSÚ, 2023). Tato hodnotově neutrální demografická změna je nezřídka percipována jako potenciální nositel společenských a ekonomických změn, v důsledku čehož je vnímána a artikulována potřeba přípravy společnosti na možný dopad těchto změn.

Tento posun reflektuje i již zmíněná zvyšující se střední délka života. Muži nyní žijí v průměru 77,15 let a ženy 83,14 let, přičemž právě za poslední dvě dekády došlo k zvýšení o více než 5 let u mužů a téměř 4 roky u žen (ČSÚ, 2024).

Prodlužující se naděje dožití se odráží i v prodlužujícím se věku odchodu do důchodu. Průměrný věk odchodu do důchodu pro muže i ženy v Česku nyní činí 65 let, přičemž pozvolný nárůst o půl roku za rok bude pokračovat až do dosažení hranice 67 let pro ročníky narozené v roce 1988. Demografická transformace v praxi pak znamená, že lidé nejen odcházejí do důchodu později, ale tráví „v seniorském věku“ i delší část života. To vede k debatám o potřebě nových rolí vyššího věku.

Stárnutí populace má tedy dopad nejen na systémy důchodového, sociálního a zdravotního zabezpečení, ale také na strukturu pracovního trhu, bydlení, mezilidské vztahy a solidaritu a rovnost mezi generacemi. Zároveň však představuje i příležitost k redefinici role starších lidí ve společnosti – jako aktivních přispěvatelů, nositelů zkušenosti a členů komunit.

Účinná a inkluzivní politika stárnutí proto reaguje nejen na potřeby osob ve vyšším věku, ale současně si klade za cíl podporovat připravenost společnosti jako celku, včetně (a především) lidí mladších, tedy seniorů budoucnosti.

1.2 Účel vypracování analytické strategie

Stálá pracovní skupina pro otázky stárnutí při Evropské hospodářské komisi Organizace spojených národů (UNECE SWGA) je nejvyšším koordinačním úřadem pro přípravu nového Akčního plánu pro přípravu na stárnutí na úrovni OSN. Česká republika jako člen této pracovní skupiny má nyní možnost zaslat svá doporučení pro nový plán přípravy na stárnutí, který nahradí tzv. Madridský plán z roku

2002 a nastolí směřování v oblasti politiky stárnutí na řadu let dopředu, a to nejen globálně, ale i jako inspirace pro Českou republiku a její strategické směřování v této oblasti.

K tomuto účelu proto Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Výzkumným institutem práce a sociálních věcí, v. v. i., (RILSA) organizovaly veřejnou konzultaci, v rámci které mohl kdokoli jako soukromá osoba nebo organizace zaslat své návrhy. Cílem je zvýšit participativní zapojení veřejnosti do tvorby strategických dokumentů a zvýšení jejich validity a relevance pro praxi.

V úvodní části tento text představuje kontext stárnutí a význam veřejné konzultace, zatímco v následujících kapitolách systematicky analyzuje získaná data a formuluje doporučení pro budoucí politická opatření, získaná metodou otevřeného konzultačního procesu.

1.3 Cíle veřejné konzultace a jejich relevance pro tvorbu nové politiky

Veřejná konzultace byla koncipována jako otevřená (online) platforma pro zapojení veřejnosti do tvorby nové politiky stárnutí. Jejím cílem bylo shromáždit názory, zkušenosti a návrhy různorodých aktérů, od jednotlivců po organizace, a to včetně těch, které nejsou zaměřeny speciálně na seniorskou problematiku, ale mohou jí být do budoucna ovlivněny, jako například organizace mládeže či zaměstnavatelské svazy. Konzultace neměla stanovená žádná výběrová ani inkluzivní kritéria.

Hlavním smyslem konzultace bylo zachytit očekávání občanů ohledně kvality života ve stáří, identifikovat konkrétní problémy a potřeby spojené se stárnutím v různých sociálních a regionálních kontextech a získat návrhy na zlepšení v oblastech jako například bydlení, zdravotní a sociální péče, participace, digitální začleňování a mezigenerační solidarita.

Cílem tohoto konkrétního materiálu pak je zpracovat výstupy z veřejné konzultace a transformovat je do strukturovaného odborného podkladu. Strategie poskytuje systematický přehled o názorech, postojích a návrzích jednotlivců i organizací zapojených do konzultace, přičemž klade důraz na identifikaci tematických priorit, očekávání občanů a návrhů konkrétních opatření, tak, jak byla v procesu konzultace sesbírána.

Prezentované výstupy jsou zpracovány co nejvěrněji jednotlivým zaslaným vstupním originálům. Nevyjadřují tak nutně postoje zadavatele a/nebo zpracovatele tohoto reportu. Lze je číst jako vyjádření postojů, jako dominantní narativy a hodnoty, se kterými lze dále pracovat, které lze akceptovat jako celek, nebo jako jednotlivé části, vůči kterým se lze vymezovat nebo s nimi polemizovat. Lze je využít také jako svébytný „reality check“, tedy ověření, zda a do jaké míry jsou například experty plánovaná a připravovaná politická opatření v souladu s veřejnými očekáváními a představami.

2. Metodický rámec

2.1 Popis procesu veřejné konzultace

Veřejná konzultace probíhala v období od 2. května do 30. května 2025, přičemž možnost zaslat odpovědi byla následně prodloužena až do 15. června 2025.

Konzultace byla realizována formou online dotazníku, dostupného široké veřejnosti prostřednictvím odkazu sdíleného na webových stránkách MPSV, RILSA, odborných i sociálních sítích a mezi relevantními partnery z veřejného, neziskového i soukromého sektoru, například na konferencích či odborných platformách; formou odkazu do online formuláře, ať už online nebo na vytištěném letáku formátu A4 (viz též příloha). MPSV také vydalo na začátku kampaně tiskovou zprávu, distribuovanou obvyklými kanály (<https://www.mpsv.cz/mpsv-zve-ruzne-institute-i-obcany-k-verejne-konzultaci-budouciho-programu-politiky-starnuti>). Experti zadavatele i zpracovatele také individuálně oslovovali relevantní aktéry s informací o konání veřejné konzultace a prosbou o další šíření povědomí o této příležitosti.

Dotazník byl koncipován jako otevřený nástroj pro sběr podnětů a názorů veřejnosti a zaměřoval se na pět klíčových otázek týkajících se budoucí podoby politiky stárnutí. Tyto otázky byly zadány centrálně sekretariátem SWGA, tak, jak bylo ujednáno na jeho ženevském 17. zasedání v listopadu 2024 (<https://unece.org/statistics/documents/2024/10/informal-documents/guidance-national-stakeholder-engagement-future>) v rámci tzv. National Stakeholder Engagement on Future Ageing Policy Priorities, tedy zapojení národních zainteresovaných stran do budoucích priorit politiky v oblasti stárnutí. O této veřejné konzultaci lze hovořit také jako o pilotní studii, protože v tomto formátu byla zadavatelem k podobnému účelu využita poprvé.

Participantů byli vyzváni k odpovědi na následujících pět otázek:

1. Jaké klíčové změny prodělala společnost v posledních 20 letech?
2. Jaké nové výzvy se objevily v souvislosti s těmito změnami při vytváření společnosti pro každý věk?
3. Jaké jsou podle Vás hlavní výzvy v příštích 20 letech v souvislosti s demografickými změnami a stárnutím?
4. Jaké jsou prioritní opatření pro tvůrce politik do budoucna, aby vytvořili společnosti, ve kterých je stárnutí pozitivní zkušeností?
5. Jakých je podle Vás pět prioritních oblastí pro dosažení společnosti pro každý věk?

Kromě jednotlivců byly k účasti pozváni také zástupci institucí – zejména obcí, poskytovatelů sociálních a zdravotních služeb, zaměstnavatelů, organizací mládeže, seniorských spolků, neziskových organizací, svazů osob se zdravotním postižením a dalších aktérů. Rozmanitost participantů zajistila široké spektrum pohledů na problematiku stárnutí z různých profesních i životních perspektiv.

Účast v konzultaci byla dobrovolná, bezúplatná, bez omezení profesního či institucionálního zázemí a umožňovala i přímé zaslání souvisejících dokumentů a návrhů prostřednictvím e-mailové adresy k tomu určené.

2.2 Použité metody sběru a analýzy dat

Získaná data byla analyzována kombinací kvantitativních a kvalitativních metod. Kvantitativní analýza byla využita zejména pro popis charakteristik participantů, tvorbu wordcloudu a následně při vybraných otázkách pro definování prioritních oblastí dle jejich četnosti v odpovědích. Pro zpracování textových odpovědí byla využita kvalitativní tematická analýza, která umožnila identifikaci témat, opakujících se vzorců a návrhů opatření i dalších doporučení. Zatímco skrze kvalitativní paradigma můžeme identifikovat jednotlivá témata a jejich konotace, kvantitativní pohled umožňuje nahlédnout především shodu a význam (sílu) jednotlivých témat v našem vzorku participujících na této pilotní veřejné konzultaci. Následující část textu, není-li výslovně uvedeno jinak, je založena na obdržených výpovědích a názorech, které jsou analyticky seříděny a systematicky prezentovány ve zhuštěné formě, využívající co nejvěrněji jazykových a výrazových prostředků použitých v zaslaných odpovědích a doplňujících materiálech. Doplňující komentář a případné interpretace zpracovatele jsou součástí až závěrečné diskuse.

2.3 Validita a omezení získaných dat

Data získaná prostřednictvím veřejné konzultace mají specifický charakter daný otevřenou a dobrovolnou povahou sběru. Z tohoto důvodu nelze výstupy interpretovat jako reprezentativní vzorek české populace, nýbrž souhrn názorů a postojů zúčastněných participantů na veřejné konzultaci.

Omezení spočívá rovněž v samo-výběru participantů, kdy se zapojují zejména osoby a subjekty se silnějším zájmem o danou problematiku nebo příslušností k cílové skupině. Tyto odpovědi však představují cenný zdroj poznání, jelikož reflektují skutečné zkušenosti a potřeby konkrétních lidí a institucí a mohou sloužit jako indikátor témat, která odborná i laická veřejnost považuje za prioritní.

Výsledkem konzultace jsou doporučení pro státní správu, potažmo samosprávu v kontextu strategické přípravy a formulace politiky stárnutí, zasazené do širších společenských kontextů. Nejedná se o vyčerpávající a závaznou „kuchařku“, report neobsahuje analyticko-kritické expertní vědění a nezajišťuje soulad mezi participujícími navzájem, mezi participujícími a dalšími nezapojenými stakeholdery, ani s již existujícími dokumenty a/nebo procesy.

3. Analýza výstupů z veřejné konzultace

3.1 Struktura participantů

Do veřejné konzultace se zapojilo celkem **46 participantů**, a to jak z řad jednotlivců (15 participantů), tak organizací (spolu 34 participantů z 27 organizací). Z hlediska genderové struktury bylo zastoupení ve prospěch žen (60 %, 28 participantek). Muži představovali 27 % (12 participantů) a u zbylých 13 % (6 participantů) se jednalo o kolektivní příspěvky.

Tabulka č. 1 Přehled zapojených organizací/institucí do veřejné konzultace

Orgány veřejné moci		Neziskové organizace/spolky	
1.	Ministerstvo práce a sociálních věcí ¹	13.	Diecézní charita Plzeň
2.	Ministerstvo průmyslu a obchodu	14.	Fosa, o. p. s.
3.	Ministerstvo životního prostředí	15.	Age Management, z. s. ²
4.	Kancelář veřejného ochránce práv	16.	A-FORUM, z. s.
Zájmové/profesionální svazy		17.	Dementia Institut ³
5.	Svaz měst a obcí ČR	18.	Sít pro rodinu, z. s.
6.	Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR	19.	Centrum celoživotního vzdělávání Ing. Dany Steinové
7.	Rodinný svaz ČR	20.	Freya, z. s.
Vzdělávací a výzkumná sféra		21.	Charita Česká republika
8.	Výzkumný institut práce a sociálních věcí, v. v. i.	22.	Česká alzheimerská společnost, o. p. s.
9.	Masarykova univerzita v Brně	23.	Mezigenerační centrum Jesenice
10.	Mendelova univerzita v Brně	24.	Klub Aktiv, z. s.
Soukromé společnosti		25.	Elpida o. p. s.
11.	AJKA – SOLUTION s. r. o.	26.	Jsme MILA, z. s.
12.	Dolvea Innovation s. r. o.	27.	Mezi námi, o. p. s.

¹ Za Ministerstvo práce a sociálních věcí se zúčastnili 2 jedineční respondenti.

² Za Age Management, z. s., se zúčastnili 3 jedineční respondenti.

³ Za Dementia Institut se zúčastnili 2 jedineční respondenti.

Pro lepší pochopení zastoupení různých perspektiv je možné zúčastněné subjekty/participující rozdělit do dvou skupin dle jejich zaměření na problematiku stárnutí. Jedná se samozřejmě o rozdělení arbitrární, protože otázky politiky stárnutí jsou ve svém základu průřezové a demografická změna na straně jedné a biologická změna na straně druhé mají vliv na všechny obory lidské činnosti.

„Ageing oriented“ subjekty představují organizace a instituce, jejichž činnost je tematicky přímo spojena se stárnutím populace, seniorskou problematikou, podporou mezigenerační spolupráce nebo age managementem. Do této skupiny patří například Ministerstvo práce a sociálních věcí, diecézní charity, organizace poskytující sociální služby seniorům, výzkumné instituce a jejich skupiny zaměřené na otázky stárnutí či neziskové spolky s jasným zaměřením na podporu starších lidí a jejich začlenění do společnosti.

Naopak **„non-ageing oriented“ subjekty** zahrnují aktéry, kteří se nezabývají primárně tématy stárnutí, ale jejich oblast působení a zájmu mají vliv na širší společenské souvislosti demografických změn. Patří sem další ministerstva jako například Ministerstvo průmyslu a obchodu nebo Ministerstvo životního prostředí, různé profesní a zájmové svazy, orgány veřejné správy, vysoké školy a soukromé společnosti, které své aktivity zaměřují spíše na obecnější sociální, ekonomické, environmentální či technologické otázky.

Z celkem 27 organizací, které se zapojily do veřejné konzultace, je možné 16 organizací (58 %) označit za přímo zaměřené na problematiku stárnutí, zatímco 11 organizací (42 %) se věnuje primárně jiným oblastem. Takové rozdělení zajišťuje různé pohledy pro komplexní přístup k tvorbě nové politiky.

3.2 Wordcloud jako nástroj pro identifikaci klíčových témat

Wordcloud, jako nástroj pro grafickou identifikaci opakujících se slov a témat, byl využit v rámci analýzy odpovědí na zviditelnění jazyka a terminologie, kterými participující ve veřejné konzultaci tematizovali své zkušenosti a postoje.

Při analýze četnosti se z pochopitelných důvodů nejčastěji vyskytovaly pojmy „senioři“ a „stárnutí“. Ty však byly z analýzy klíčových slov a celkového výsledného obrázku vynechány, a to v zásadě ze dvou důvodů. Prvním z nich je právě jejich výrazně násobný výskyt v odpovědích respondentů, který zkresluje celkový obraz tematické analýzy. Druhým důvodem pak byla snaha vyhnout se přímému zúžení interpretace pouze na jednu demografickou skupinu, a umožnit tak širší pohled na související systémové a strukturální aspekty.

Co se týče samostatné analýzy výše uvedených pojmů, vyplývá z ní, že tematické jádro spočívá v oblasti **péče, podpory a služeb**, které tvoří základní pilíře napříč věkovým spektrem. Klíčová slova

jako **zdravotnictví, prevence, poradenství, osvěta** a **osamělost** naznačují propojení mezi fyzickým zdravím, duševní pohodou a dostupností informací i emocionální podpory.

Obrázek č. 1 Wordcloud



Dále se objevují výrazy jako **společnost, vzdělávání, práce, trh** či **zaměstnání**, které odkazují na ekonomický a institucionální rámec, v němž jednotlivci fungují. Významná je přítomnost pojmu **age management**, který spojuje pracovní oblast s řízením věkové diverzity a integraci různých generací na trhu práce. S tím úzce souvisí pojmy jako **věk, schopnosti, generace** a **gramotnost**, které podtrhují důležitost celoživotního učení a adaptace na proměňující se podmínky.

Dynamiku a směřování změn vyjadřují pojmy jako **změna, rozvoj** či **investice**, které odkazují na potřebu aktivního přístupu, ať už ve formě strukturálních reforem, nebo osobního růstu a participace. Prvky jako **digitalizace, technologie, AI** a **učení** reflektují modernizační trendy, jejichž zvládnutí se jeví jako klíčové. Zároveň pojmy jako **ageismus, nerovnosti, boj** či **krize** připomínají, že existují výrazné bariéry, předsudky a rizika marginalizace, které nelze přehlížet.

Sociální dimenzi dále rozšiřují pojmy jako **rodiny, vztahy, sexualita** a **dobrovolnictví**, které upozorňují na mezilidské, emocionální a komunitní aspekty života, zcela opomíjené či méně reflektované v technokratickém diskurzu.

Závěrem lze konstatovat, že i bez přímého odkazu na stáří či seniorskou populaci se z wordcloudu rýsuje obraz společnosti, která je v procesu přizpůsobování se demografickým, technologickým a sociálním výzvám.

3.3 Hlavní tematické okruhy identifikované v odpovědích členěné dle otázek

Následující kapitola shrnuje klíčová témata, která se objevovala v odpovědích participantů v rámci veřejné konzultace dle jednotlivých otázek.

3.3.1 Jaké klíčové změny prodělala společnost v posledních 20 letech?

Technologický rozvoj a digitalizace

Technologický rozvoj a digitalizace jsou charakterizovány masovým rozšířením smartphonů, uživatelů internetu a mobilního internetu, což zásadně změnilo přístup k informacím a komunikaci. Využívání umělé inteligence se stalo běžnou součástí různých oblastí života, přinášející nové příležitosti i výzvy. Výrazně se rozvinul sektor e-commerce a digitálních aplikací ve veřejném prostoru, zároveň je však patrná jak objektivní neschopnost, tak i nezáměr některých jedinců držet krok s rychlým digitálním vývojem, a to nejen u osob v seniorském věku.

Změna pracovního prostředí a trhu práce

Změny nastaly rovněž v oblasti pracovního prostředí a trhu práce, které se zásadně proměnily vznikem a rozvojem práce na dálku a flexibilních pracovních režimů. Spolu s tím dochází ke změně vnímání rovnováhy mezi pracovním a soukromým životem a také mezigeneračním rozdílem v očekáváních – mladší generace klade důraz na smysluplnost a flexibilitu práce, zatímco starší oceňují stabilitu a uznání.

Prodlužování aktivního pracovního života a zároveň rostoucí důraz na celoživotní vzdělávání se stávají klíčovými faktory udržitelnosti zaměstnanosti ve stárnoucí společnosti. Mění se také struktura požadavků zaměstnavatelů – ubývá fyzicky náročné práce, zejména v některých průmyslových odvětvích, zatímco roste potřeba měkkých dovedností, jako je komunikace, týmová spolupráce či adaptabilita. Rovněž se prohlubuje automatizace a digitalizace procesů, což přináší nutnost rekvalifikace pracovní síly. Digitální gramotnost se tak stává nezbytnou výbavou pro většinu zaměstnání.

S těmito změnami souvisí i pokles zájmu o řemeslné odbory, které jsou často vnímány jako méně perspektivní. Dochází také k růstu věkového průměru pracovníků, zejména ve výrobních

a technických profesích. Na tento trend se snaží reagovat programy zaměřené na podporu zaměstnatelnosti osob 55+ i zavádění konceptu age managementu v podnikovém prostředí.

Zaměstnavatelé stále častěji reflektují důležitost duševního zdraví zaměstnanců, a to jako součást celkové výkonnosti a dlouhodobé udržitelnosti. Přesto výkonnost neklesá na významu jako klíčové, a často jediné měřítko úspěchu.

Vzdělávání

V oblasti vzdělávání je patrná rostoucí potřeba celoživotního vzdělávání, která reaguje na rychlé změny na trhu práce a technologický pokrok.

Současně roste důraz na flexibilní formy vzdělávání a rozvoj digitálních kompetencí, které umožňují přístup ke vzdělávání nejen v tradičních institucích, ale i online či kombinovanými způsoby.

V reakci na stárnutí populace a potřebu aktivního života seniorů a seniorek dochází také k rozvoji univerzit a akademií třetího věku.

Populační dynamika a transformace domácností

Dochází ke klesající porodnosti a poklesu dětí v populačních ročnících, zvláště v posledních letech. Sílící trend demografického stárnutí je doprovázen prodloužováním délky života a tím i nárůstem podílu seniorů a seniorek v populaci.

Paralelně se proměňuje také vzdělanostní struktura obyvatelstva, přičemž výrazně narůstá podíl vysokoškolsky vzdělaných osob, zejména žen. To má vliv jak na časování rodičovství a nižší počet dětí v rodinách, tak na pracovní aktivitu obou partnerů, která je v současnosti již běžným standardem. Rodiny se tak častěji ocitají bez podpory prarodičů, kteří zůstávají ekonomicky aktivní do vyššího věku, a dochází k tlaku na zaměstnanost napříč věkovými kategoriemi, včetně pečujících rodičů.

To odpovídá i změnám v životních cyklech jednotlivců. U mladých lidí se prodlužuje doba hledání životního povolání a příprava na něj, což vede k posunu ukončení vzdělávání a založení rodiny v pozdějším věku.

Transformace domácností se projevuje zejména růstem jednočlenných domácností, a to jak u seniorů a seniorek, tak u tzv. single osob, a celkovým odklonem od tradičního modelu rodiny. Nárůst zaznamenávají různorodé formy soužití, včetně polyamorních či otevřených vztahů, přičemž dochází i ke změnám v rozdělení rodinných rolí.

Dalším významným trendem je migrace obyvatel, a to především mladých lidí směrem k velkým městům, což přispívá k vyhladňování (strukturálně znevýhodněných, pozn. zpracovatele) venkovských oblastí a nemožnosti zajistit stejnou úroveň poskytovaných služeb v těchto regionech.

Současně roste podíl cizinců v populaci, což s sebou nese nové požadavky na integraci a kulturní adaptaci. Výzvou je také nárůst osob bez domova a dopad prohlubujících se socioekonomických nerovností.

Specificky v oblasti seniorské populace je možné sledovat rostoucí citlivost společnosti na heterogenitu této skupiny obyvatel, jak z hlediska potřeb, tak životního stylu. Postoj k seniorům a seniorkám se mění z objektu péče stále více směrem k subjektu společenského života a aktivní součástí společnosti, včetně jejich aktivizace v dobrovolnických činnostech.

Proměna hodnotových orientací a životního stylu

V uplynulých letech lze sledovat posun směrem k individualismu, kdy důraz na kolektivní identitu a tradiční role postupně ustupuje ve prospěch autonomie jednotlivce a jeho práva definovat si vlastní životní cestu.

S tím souvisí i rostoucí orientace na osobní rozvoj a sebe prezentaci. Roste tlak na výkon, což se odráží i ve způsobu výchovy. Akcent je kladen na výchovu zdatných jedinců zcela samostatných a sebevědomých, kteří jsou schopni obstát ve vysoce konkurenčním prostředí.

Tento trend je dále doprovázen zaměřením se na životní komfort, který již není vnímán výlučně jako materiální zajištění, ale i jako psychická pohoda a výše vzpomínaná rovnováha mezi pracovním a soukromým životem.

Sociální a zdravotní péče

Dochází k nárůstu poptávky po komplexních sociálně-zdravotních službách. I když zdravotnictví zaznamenalo významný progres v léčebných metodách a péči, současně narůstá tlak na financování jak zdravotnických, tak sociálních služeb, což vede ke stále většímu omezení zdrojů dostupných ze státního rozpočtu.

Významnou roli hrají neformální pečující, zejména rodinní příslušníci. Jejich podpora je dnes systematicky rozvíjena formou příspěvku na péči či dlouhodobého ošetřovného. Senioři a seniorky dnes častěji preferují setrvání ve svém přirozeném prostředí a aktivní zapojení do rozhodování o péči. S tím souvisí i rostoucí očekávání individuálního a důstojného přístupu, který respektuje autonomii a specifické potřeby jednotlivců.

Současně však systém sociálních a zdravotních služeb čelí zásadním výzvám. Nedostatečná kapacita terénních služeb a fragmentace mezi zdravotní a sociální péčí brání efektivní a komplexní péči. Významným je rovněž proces deinstitucionalizace zařízení sociálních služeb, která usiluje o přesun od ústavních velkokapacitních zařízení směrem do komunitního a domácího prostředí.

Z medicínského hlediska je možné sledovat narůstající výskyt psychických onemocnění a poruch učení. Demence se stává běžnou civilizační chorobou, což klade nové nároky na specializované

obory. V reakci na tyto výzvy dochází k posilování specializace v oblasti geriatric a rozvoji paliativní péče, která zajišťuje kvalitní a důstojnou dlouhodobou péči.

Vedle léčebných intervencí se stále větší pozornost věnuje prevenci a podpoře zdravého životního stylu. Programy zaměřené na prevenci nemocí ve stáří, podporu pohybové aktivity a správné výživy jsou klíčové pro udržení funkční nezávislosti a zlepšení kvality života starších osob.

Proměnlivá soudržnost společnosti a nové společenské výzvy

Polarizace společnosti se prohlubuje. Dochází k vyhraňování názorových skupin, které stále častěji ztrácejí ochotu vést společný dialog a hledat konsenzus.

Výraznými destabilizačními prvky jsou šíření dezinformací, hybridní válka a oslabování demokracie, které ohrožují důvěru veřejnosti v demokratické instituce. Paralelně s tím přibývá prvků populismu a narůstá ultrapravice a nacionalismus v Evropě, což dále posiluje společenské napětí. Projevem těchto procesů je snížená důvěra ve veřejné instituce, snižující se účast ve volbách i nejistota a ztráta pocitu bezpečí.

Významné jsou také věkové rozdíly mezi generacemi, které se projevují jak ve způsobu života, tak v hodnotových orientacích. Dochází k nárůstu diskriminace na základě věku. Rovněž je patrné oslabování vztahových kompetencí, které se může projevovat i v rostoucí osamělosti či nárůstu násilí.

K těmto výzvám se přidávají i strukturální problémy, jako je krize bydlení ovlivňující jak mladé, tak seniory, ekonomická krize, zvyšování cen energií či dopady legislativních změn, například schválení novely důchodového zákona, resp. důchodová reforma jako dlouhodobý proces s nejasným výsledkem.

Na tuto situaci částečně reaguje občanský sektor. V poskytování služeb roste význam občanské participace i neziskových organizací, které suplují nedostatky veřejného systému. Přesto je celkový obraz společnosti poznamenán oslabováním komunit, narůstající anonymitou a preferencí e-komunikace před osobním kontaktem.

V neposlední řadě, pandemie covidu-19 představovala zásadní zlom, který výše popsané společenské výzvy nejen zviditelnil, ale v mnoha ohledech i prohloubil, příkladem může být problém sociální izolace či rozštěpení společnosti v důsledku poklesu důvěry ve vědecké poznání.

Důchodový systém

Důchodový systém v posledních letech prochází intenzivními debatami a důležitými reformními kroky, které se snaží reagovat na demografické i ekonomické výzvy. V rámci tzv. parametrických změn se diskutuje zejména o dřívějším odchodu do důchodu pro náročné profese, způsob výpočtu důchodů či o posílení více pilířového systému financování penzí. V této souvislosti došlo také k zavedení

a následnému zrušení druhého pilíře důchodového spoření, což odhalilo nestabilitu systémových opatření a nedostatek důvěry veřejnosti ve státní garance.

Změny v důchodové politice zároveň omezily přístup k předčasnému odchodu z trhu práce, což je vnímáno citlivě zejména v souvislosti s namáhavými profesemi či zhoršujícím se zdravotním stavem určitých pracovníků.

Přístup k sexualitě

Významnou roli v přístupu k sexualitě sehraávají taky digitální technologie, především seznamovací platformy, které umožňují navazování partnerských vztahů i ve vyšším věku.

Virtuální realita a nové formy digitální interakce vytvářejí prostor pro alternativní způsoby sexuálního vyjádření a mění dosavadní normy intimity. Sexualita tak přestává být tabuizovaným tématem, přinejmenším v majoritní společnosti.

Přesto však v některých kontextech, zejména v rámci sociálních služeb, stále přetrvávají stereotypy a nedostatek podpory, které brání plnohodnotnému prožívání sexuality například u seniorů a seniorek nebo osob se specifickými potřebami.

Bezbariérovost bydlení a veřejného prostoru

Ve společnosti je kladen důraz na dostupnost a inkluzi prostředí pro všechny věkové a znevýhodněné skupiny. Bezbariérové úpravy bydlení a veřejných prostor podporují autonomii osob se sníženou pohyblivostí a zvyšují kvalitu života.

Environmentální povědomí a udržitelnost

Výrazné posílení environmentálního vědomí napříč společností, rostoucí povědomí o klimatických změnách a jejich dopadech vede k širšímu uznání potřeby ochrany životního prostředí jako jedné z priorit veřejné politiky i individuálního chování.

Tento trend je doprovázen nárůstem zájmu o udržitelné přístupy, které se promítají například do oblasti zelených investic.

Geopolitické události

Události jako brexit, ruská invaze na Ukrajinu, vzestup Číny nebo konflikty na Blízkém východě (izraelsko-palestinský konflikt) formují nové mocenské struktury a mají zásadní dopad na migraci, obchodní vztahy i mezinárodní spolupráci. Někteří participující vyslovili sílící obavy z nevyrovnaných vztahů ve společnosti a otevřené otázky legitimacy příchozích obyvatel z Ukrajiny do Čech.

3.3.2 Jaké nové výzvy se objevily v souvislosti s těmito změnami při vytváření společnosti pro každý věk?

Tabulka č. 2 **Výzvy v souvislosti s identifikovanými změnami při vytváření společnosti pro každý věk**

Oblast změn ⁴	Výzvy
Technologický rozvoj a digitalizace	→ Digitální propast a riziko izolace u těch, kteří se nemohou zapojit do online komunikace → Rozvoj IT technologií, digitalizace, AT a AI včetně etických parametrů → Vzdělávání v oblasti digitálních dovedností napříč generacemi, včetně rizik
Změna pracovního prostředí a trhu práce	→ Podpora zkrácených úvazků → Podpora flexibilních úvazků → Pobídky pro zaměstnavatele s cílem zaměstnávat starší osoby → Transparentnost ve výběrovém řízení s cílem předcházet věkové diskriminaci → Age management jako součást strategie řízení lidských zdrojů → Poskytování kariérního poradenství v souvislosti se stárnutím, změnou kariérní dráhy → Podpora mezigeneračního mentoringu → Riziko ztráty zaměstnání v profesích ohrožených automatizací a umělou inteligencí → Prekarizace práce ve vyšším věku
Vzdělávání	→ Orientace na vzdělávání starších dospělých v důsledku změn na trhu práce, celoživotní vzdělávání → Uznávání neformálních vzdělávání
Populační dynamika a transformace domácností	→ Napětí mezi generacemi, nedostatečný vzájemný respekt mezi generacemi → Věková diskriminace → Změna vnímání stáří ve společnosti → Zajištění aktivního trávení času po skončení pracovní etapy života → Riziko sociální izolace seniorů → Pozdější osamostatňování mladých dospělých → Rozpad rodin a jejich demografické, ekonomické i sociální aspekty → Konflikt mezi pracovním uplatněním a pečovatelskými povinnostmi
Proměna hodnotových orientací a životního stylu	→ Změna hodnot a životního stylu → Posílení hodnot života v partnerském vztahu i v rodině, vlastnictví → Hledání rovnováhy mezi pracovním a soukromým životem
Sociální a zdravotní péče	→ Neschopnost finanční udržitelnosti → Neodpovídající počet poskytovatelů sociálních a zdravotních služeb → Nedostatečné personální kapacity sociálních a zdravotních služeb → Provázanost sociálních a zdravotnických služeb → Sociální systém pružný vůči náhlým změnám životní situace občanů → Rozvoj kapacit terénních sociálních služeb, včetně odlehčovacích služeb → Stoupající poptávka po formální i neformální sociální péči o seniory a seniorky → Stoupající poptávka po specializovaných zdravotních službách v souvislosti se stárnutím populace → Zlehčování/ignorace psychických a neurologických chorob u starších osob → Důraz na prevenci a zdravotní gramotnost v každém věku → Podpora při ukončení života (eutanazie)

⁴ Pro oblast „Environmentální povědomí a udržitelnost“ a „Geopolitické události“ nebyly definovány žádné výzvy.

Oblast změn ⁵	Výzvy
Proměnlivá soudržnost společnosti a nové společenské výzvy	→ Mezigenerační vztahy oslabeny v důsledku urbanizace, mobility a digitální komunikace → Posílení soudržnosti společnosti → Podpora komunit různého typu → Podpora komunitních center a mezigeneračních projektů pro střetávání lidí napříč věkovými kategoriemi → Aktivní bránění se dezinformacím a jejich vliv na štěpení společnosti → Podpora občanské participace a povědomí o věcech veřejných → Podpora kritického myšlení → Krize demokratických hodnot → Implementace hlediska udržitelnosti v městském rozvoji
Důchodový systém	→ Dlouhodobá udržitelnost důchodového systému
Přístup k sexualitě	→ Vzdělávání v oblasti sexuality a vztahů lidí ve vyšším věku, včetně sektoru sociálních a zdravotních služeb → Prevence sexuálního násilí
Bezbariérovost bydlení a veřejného prostoru	→ Přizpůsobení bydlení změnám velikosti domácností i změnám mobility jejich obyvatel → Implementace univerzálního designu do bytových prostor → Dostupné bydlení a prevence ztráty bydlení → Veřejný prostor bez bariér, nejen těch fyzických
Ostatní	→ Nedostatečná připravenost veřejného prostoru a služeb přátelských všem skupinám obyvatel → Veřejné politiky působí spíše reaktivně, než preventivně → Podpora ekonomické gramotnosti napříč věkovými kategoriemi → Zajištění služeb v řídce osídlených územích

3.3.3 Jaké jsou hlavní výzvy v příštích 20 letech v souvislosti s demografickými změnami a stárnutím?

Výzvy v příštích 20 letech v souvislosti s demografickými změnami a stárnutím již byly částečně načrtnuty výše. Primární pozornost proto byla věnována komplexnějším výzvám, v rámci kterých by bylo možné reagovat jednak na příchod zcela nových generací seniorů a seniorek, a jednak na rozvoj společnosti pro každý věk, ne tedy specificky jen se zaměřením na život současných seniorů.

⁵ Pro oblast „Environmentální povědomí a udržitelnost“ a „Geopolitické události“ nebyly definovány žádné výzvy.

Udržitelnost důchodového systému

Primární výzvou se ukazuje zabezpečení udržitelnosti důchodového systému prostřednictvím hledání nových diverzifikovaných a udržitelných zdrojů financování, včetně vytváření podmínek pro to, aby se lidé dokázali alespoň z části v důchodu zajistit z vlastních zdrojů.

Zdravotní systém

Téma udržitelnosti se promítá rovněž do oblasti zdravotního systému s důrazem na zabezpečení dostupnosti zdravotní péče a dostatku zdravotního personálu během všech etap života lidí. Spojení dostupnosti zdravotní péče a preventivních programů by tak vytvořilo prostor pro podporu přebírání odpovědnosti za vlastní zdraví a včasnou prevenci chorob.

Sektor sociálních služeb

Transformace systému sociální péče ve světle jen stěží ovlivnitelných demografických změn vyžaduje komplexní přehodnocení jeho struktury, kapacit i role jednotlivých aktérů. V tomto kontextu bude jedním z klíčových směrů budoucího vývoje redefinice postavení formálních i neformálních pečujících osob. S ohledem na rostoucí poptávku po péči se může jevit jako potenciální forma zaměstnání budoucnosti.

Zároveň je nutné posilovat profesionalizaci sociálních pracovníků, kteří tvoří páteř systému sociálních služeb. To zahrnuje systematické investice do jejich odborného vzdělávání, zvyšování kvalifikace a zlepšování pracovních podmínek s cílem zvýšit atraktivitu tohoto povolání pro nové uchazeče a zajistit jeho dlouhodobou udržitelnost.

V kontextu technologického pokroku rovněž nabývá na významu digitalizace sociální péče, a to jak z hlediska zavádění asistivních technologií podporujících soběstačnost klientů, tak i využívání datových nástrojů pro plánování a řízení služeb na úrovni státu i jednotlivých poskytovatelů. Digitalizace zároveň nabízí prostor pro vyšší efektivitu, flexibilitu a individualizaci péče, kterou je možné sladit s měnícími se očekáváními budoucích seniorů a seniorek, u kterých lze předpokládat, že budou více technologicky zdatní.

Sociální služby budoucnosti budou muset rovněž být LGBTQ+ senzitivní pro zajištění rovného přístupu ke kvalitní sociální péči a podporu sociálního začlenění všech skupin obyvatel.

Výchova nových generací, partnerský a rodinný život

Klíčovým aspektem výchovy nových generací, zdatných reagovat na rychle se měnící podmínky, se zdá být systematické budování osobností a socializace dětí a mladých lidí tak, aby byli schopni realisticky přijmout své limity, činit rozhodnutí a převzít za ně odpovědnost.

S tím souvisí i podpora rozvoje mezilidských vztahů a partnerských dovedností již od školního věku a posléze během celého života, což může pomoci posilovat stabilitu vztahů a snižovat dopady jejich rozpadů, včetně eliminace patologických individuálních, rodinných i společenských rizik. Nemělo by se přitom jednat o striktní požadavky na tradiční rodinu, ale o podporu vyrovnaných a zdravých partnerských vztahů, bez ohledu na jejich formu či vyzdvihování reprodukční funkce jako primární.

Pracovní prostředí a trh práce

Klíčovým cílem bude prevence ageismu a zachování pracovní schopnosti zaměstnanců i ve vyšším věku, což přispěje nejen k jejich osobní spokojenosti, ale i k udržitelnosti pracovního trhu a podpoře stříbrné ekonomiky.

Jak se zdá, důležitou roli v tomto procesu hraje i soukromý sektor, který je nezbytným partnerem při vytváření inkluzivního pracovního prostředí. Podpora firemního myšlení v souladu s principy age managementu, diversity managementu i odpovědnosti vůči komunitě umožňuje firmám nejen lépe využívat potenciál zaměstnanců, ale také přispívat k sociální soudržnosti a udržitelnému rozvoji společnosti.

Lidská práva a ontologické bezpečí aneb výzvy pro současnost i budoucnost

Ačkoliv jsme se dosud zaměřili především na komplexní výzvy týkající se přípravy společnosti pro každý věk v „tradičních“ oblastech přípravy, je důležité věnovat pozornost i otázkám, které se nachází na pomezí vícero oblastí a mají hlubší časový a hodnotový přesah, tedy vyžadují jak bezprostřední, aktuální intervence, tak (dlouhodobé) preventivní programy, orientované do budoucna.

Jednou z narůstajících hrozeb je kyberkriminalita zaměřená na starší osoby. S rostoucím počtem seniorů a seniorek, kteří již využívají digitální technologie, dochází k častějšímu zneužívání jejich zranitelnosti v online prostředí, například formou podvodů, manipulací či neoprávněných získávání osobních a finančních údajů.

Další závažnou oblastí je problematika domácího a institucionálního násilí páchaného na seniorech a seniorkách, která často zůstává skrytá. Týká se nejen fyzického a psychického násilí, ale i zanedbávání péče nebo ekonomického zneužívání.

V neposlední řadě stále přetrvává praxe, kdy jsou lidi se zhoršenými kognitivními schopnostmi omezováni ve svéprávnosti, ačkoliv moderní přístupy i mezinárodní závazky, včetně úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením (CRPD), zdůrazňují potřebu méně omezujících alternativ. Je proto nezbytné podporovat nástroje, jako jsou předběžná prohlášení či dříve vyslovené přání, které jednotlivcům umožňují projevit svou vůli ještě v době, kdy jsou plně způsobilí, a tím ovlivnit rozhodování o svém životě v budoucnosti.

3.3.4 Jaká jsou prioritní opatření pro tvůrce politik do budoucna, aby vytvořili společnosti, ve kterých je stárnutí pozitivní zkušeností?

Odpovědi na předposlední otázku ve velké míře jen rekapitulovaly opatření vyplývající z definovaných výzev. Z tohoto důvodu níže již jenom taxativně vyjmenováváme prioritní opatření.

Dle četnosti odpovědí jsme identifikovali následujících 12 + 4 prioritních oblastí, které by dle participantů měly přispět k tomu, aby bylo stárnutí vnímáno jako pozitivní a důstojná fáze života. Rizikem prioritizace opatření dle jejich četnosti v odpovědích participantů může být jak reflektování výhradně současných společenských hodnot a aktuálních potřeb seniorské populace, tak přirozeně různorodé zapojení aktérů s rozličnými pohledy, přičemž méně zastoupené názory nemusí být automaticky méně významnými z hlediska přípravy společnosti pro každý věk. Z tohoto důvodu věnujeme pozornost i dalším 4 definovaným opatřením.

1. Reforma důchodového systému

Zajištění spravedlivého, předvídatelného a finančně udržitelného důchodového systému, který zohledňuje i individuální potřeby dřívějšího odchodu do důchodu a podpoří plynulý přechod do aktivního prožívání poprodukčního období životní dráhy.

2. Propojení zdravotní a sociální péče

Vytvoření integrovaného zdravotně-sociálního systému péče s důrazem na komunitní, domácí a paliativní péči, který zohledňuje individuální potřeby a preference.

3. Podpora neformálně pečujících osob

Včetně odlehčovacích služeb, vzdělávání, finanční podpory a prevence jejich přetížení.

4. Zvýšení atraktivity pečovatelských profesí a práce v sociálních službách

Práce v sociálních službách musí být finančně, společensky i pracovněprávně atraktivní, včetně zlepšení pracovních podmínek a profesionalizace zaměstnanců, kteří jsou klíčoví pro zabezpečování péče o stárnoucí populaci.

5. Odstranění rozdílů mezi poskytovateli sociálních služeb

Transparentní a předvídatelný systém financování sociálních služeb, který vytváří rovné podmínky pro všechny poskytovatele služeb a garantuje dostupnost i kvalitu sociálních služeb pro příjematele napříč regiony.

6. Podpora age-friendly měst a obcí

Aktivní vytváření infrastruktury příznivé k stárnutí, kterou charakterizují prvky bezbariérovosti v bydlení a dopravě, rozvoj dostupnosti služeb i ve strukturálně postižených rurálních oblastech

(typicky při hranicích krajů, pozn. zpracovatele), bezpečí a možnosti kulturního, sociálního i veřejného zapojení. To vše v rámci komplexního územního plánování citlivého vůči věkové diverzitě.

7. Podpora mezigenerační solidarity

Budování mezigeneračních center a podpora komunitních aktivit a mezigeneračních projektů, kde přirozeně dochází ke střetávání generací, obousměrné výměně názorů, představ a porozumění.

8. Podpora flexibilních forem práce a podpora zaměstnatelnosti u osob ve věku 55+

Vytváření pobídek pro zaměstnavatele s cílem podpory flexibilních pracovních míst, sdílených úvazků, ergonomických úprav, ale i rekvalifikací a podporou změny pracovní dráhy u starších pracovníků.

9. Rozšíření implementace konceptu age managementu

Zavedení principů age managementu do řízení lidských zdrojů ve státní správě i soukromém sektoru, s ohledem na věk a individuální schopnosti a dovednosti zaměstnanců, včetně podpory mentorských programů a sdílení zkušeností mezi generacemi.

10. Podpora celoživotního vzdělávání a digitální gramotnosti

Dostupné celoživotní vzdělávání během celé životní trajektorie lidí s důrazem na digitální gramotnost i v kontextu kyberkriminality a digitalizace státní správy a veřejných služeb.

11. Boj proti ageismu a změna celospolečenského diskurzu

Aktivní podpora překonávání bariér a stereotypů spojených s určitým věkem a jeho ekonomickými, společenskými a občanskými možnostmi zapojení se do společnosti.

12. Prevence sociální izolace a podpora duševního zdraví

Rozvíjení preventivních programů zaměřených na předcházení osamělosti a projevům psychické nepohody.

13. Inkluzivní prostředí a prostředí přátelské k LGBTQ+ lidem

Místo výlučně antidiskriminačních opatření prosazování celospolečenské strategie, která aktivně podporuje začlenění LGBTQ+ lidí ve všech fázích života a ve všech oblastech veřejného i soukromého prostoru.

14. Odtabuizování tématu sexuality i ve vyšším věku

Odtabuizování tématu sexuality ve vyšším věku jako součást širšího rámce aktivního a důstojného stárnutí, který zohledňuje tělesné, psychické i vztahové potřeby jednotlivce.

15. Integrace rodinné a seniorské politiky v mezigenerační politice či politice sociálních investic

Nahrazení na všech úrovních (státní, regionální, místní) úzce zaměřené pojmy jako rodinná politika a seniorská politika konceptem mezigenerační politika, která podporuje solidaritu mezi generacemi, či politikou sociálních investic, která zohledňuje celý životní cyklus jednotlivce.

16. Posilování evidence-based policy, datová podpora pro další směřování politiky stárnutí a společnosti pro každý věk

Vytvoření robustního systému data managementu v oblasti stárnutí společnosti, který by umožnil systematické, konzistentní a mezinárodní srovnání; plánování intervencí v zaměstnanosti starších osob, celoživotním vzdělávání, zdraví a prevenci, jako i predikce dalších dopadů demografických změn.

Při definování opatření ze strany participujících byly zaznamenány rovněž (zdánlivě) protichůdné návrhy: například podpora digitální gramotnosti vs. právo na zachování práva na offline přístup k veřejným službám nebo aktivní podpora opatření orientujících se na seniorskou populaci vs. vytváření rovnováhy pro všechny generace.

Opatření v „žebříčku“ jsou prezentována průřezově, ale lze je samozřejmě vnímat i skrze prizma oborových specifik, respektive oblastí zájmů, kompetencí či například věcné příslušnosti jednotlivých aktérů. Kupříkladu v oblasti psychického zdraví můžeme uvažovat o opatřeních typu: psychologická, psychosociální i psychoterapeutická pomoc seniorům i jejich rodinám (nejen formou osobní, ale i online či s využitím AI); systematická zavádění odbornosti „psycholog“ v pobytových zařízeních pro klienty i profesionály; edukace a motivace studentů a budoucích profesionálů v práci se seniory; programy přípravy na stáří a edukace o problematice seniorů na všech vzdělávacích stupních apod.

3.3.5 Jakých pět oblastí je prioritních pro dosažení společnosti pro každý věk?

V odpovědích participantů možné identifikovat následujících 5 prioritních oblastí pro dosažení společnosti pro každý věk:

- 1. sociální péče a sociální služby;**
- 2. bydlení;**
- 3. mezilidské vztahy a mezigenerační soudržnost;**
- 4. zdravotnictví;**
- 5. vzdělávací systém a školství.**

3. Analýza výstupů z veřejné konzultace

Z hlediska dalších významných oblastí se značným zastoupením v odpovědích participantů jsou rovněž důležitými: celoživotní vzdělávání a digitální gramotnost; osvěta a změna společenského narativu o stárání; zaměstnanost a trh práce, a to včetně zavádění konceptu age managementu; a v neposlední řadě boj proti ageismu.

4. Závěr a návrh strategických doporučení

4.1 Několik poznámek namísto závěru

V předchozí části reportu jsme ve snaze o co nejvěrnější využití terminologických a jazykových výrazových prostředků představili odpovědi participujících v procesu veřejné konzultace (tzv. *Zapojení národních zainteresovaných stran do budoucích priorit politiky v oblasti stárnutí*, orig. National Stakeholder Engagement on Future Ageing Policy Priorities) na zadané otázky. Z těchto odpovědí vyplynuly oblasti zájmu a doporučení pro prioritizaci a rozvoj středně- i dlouhodobé strategické přípravy v oblasti politiky stárnutí. Tato doporučení, jak již bylo avizováno v metodologické části, nejsou finálním produktem, ale představují podkladový materiál k dalšímu rozpracování, promýšlení, celospolečenské i úzce odborné diskusi. V následující části za realizační tým konzultace v ČR reflektujeme získaná data a nabízíme možné body k diskusi. Vycházíme přitom z dlouhodobého výzkumného zájmu o věk, stárí a stárnutí a jejich širokých společenských kontextů, stejně jako z reflexe procesů policy tvorby.

V závěru se nejdříve vraťme k v úvodu konstatovanému faktu, že, ve svém základu hodnotově neutrální, demografická změna je percipována jako potenciální nositel změn společenských a ekonomických, v důsledku čehož je vnímána a artikulována potřeba přípravy společnosti na možný dopad těchto změn. Demografická změna je historicky bezprecedentní (a tedy do určité míry nová a neznámá) na straně jedné, ale zároveň se očekává, že se jedná o trend „dočasný“, tedy že v budoucnosti dojde k určité stabilizaci a „plató“ efektu. Zároveň tento trend probíhá v kontextu Evropy i celého světa asynchronně. Řada zemí tak touto zkušeností prochází dříve nebo rychleji, než to prognózy předpokládají pro Česko. To představuje velký potenciál pro vzájemné učení a sdílení. Koordinační aktivity na poli „policy“, jako je například práce Stálé pracovní skupiny pro politiku stárnutí SWGA UNECE, jsou tak obecně vítaným příspěvkem pro podporu, byť relativně kulturně diverzifikovaných a různorodých, národních politik.

Politika stárnutí musí pracovat s konceptem časové dynamiky a společenské změny jako s „defaultním“, tedy věčně přítomným nastavením v základu. „Minulí“ a budoucí senioři jsou v řadě ohledů jiní, než jsou ti současní, ti, které známe, které potkáváme, o nichž máme data, jejichž kvalitu života a životní situace máme empiricky popsány a zkušenostně uchopeny. Dat o minulosti je poskrovnu a jsou zatíženy rizikem zavádějící selektivity, data o budoucnosti jsou svým způsobem oxymoron. V nahlížení budoucnosti typicky extrapolujeme ze známých dat, což je v zásadě správné a přirozené. Zdá se být ovšem zároveň účelné vypracovávat i alternativní hypotetické scénáře budoucího vývoje. Obdobně jako to známe právě třeba z demografických prognóz v tzv. nízkých, středních a vysokých variantách, které zohledňují „optimistické“ i „pesimistické“ možnosti vývoje. V komplexitě vlivů, které vzájemně výsledný obrázek stárnutí spoluvytvářejí, nám dává smysl uvažovat ještě i o dalších dvou, řekněme hyperoptimistických a hyperpesimistických variantách a scénářích, stejně jako o kongruentních a asynchronních, nelineárních modelech. Tyto nám

pomohou se připravit na alternativy, kde například nastane revoluční průlom v léčbě neurodegenerativních onemocnění, nebo dokonce k objevu „léku proti stárnutí“. Nebo naopak, výrazný propad v socioekonomickém bezpečí povede k (někde již započatému) výraznému poklesu naděje dožití nejen u nízkopříjmových skupin nebo ve strukturálně postižených oblastech, ale i v širší populaci. Změny, které se projeví v nárůstu produktivity nebo ve změně hodnoty placené práce v důsledku (nejen) technologických změn – tyto a všechny další na první pohled relevantní, i ty jen zdánlivě vágně navázané aspekty se mohou vzájemně posilovat, nebo umenšovat, či se vzájemně vyrušovat ve svém působení a „vyprodukovat“ tak velmi odlišné / odlišně (ne)stárnoucí populace budoucnosti. Tyto jsou pak pro definici budoucích priorit zcela klíčové.

Jedna populární historka vypráví o příběh o tom, jak během druhé světové války pomohl matematik Abraham Wald americké armádě zlepšit úspěch letadlových útoků. Ve snaze o lepší účinnost a ochranu pilotů i letadel se armáda věnovala analýzám poškození z boje navrátilivších se letadel. Odborníci sledovali díry po kulkách v letadlech a na nejvíce poškozená místa doporučovali posílení zevních plášťů. Abraham Wald si ale všiml, že letadla, která se vrátila, měla méně děr po kulkách v motorech než v trupu. Usoudil proto, že letadla zasažená do motoru byla s větší pravděpodobností sestřelena a nikdy se nevrátila a nevstoupila tak do prováděných analýz. Doporučil proto, aby se armáda spíše zaměřila na posílení oblasti motoru, i když měla méně děr po kulkách, protože právě to vedlo k větší šanci na přežití a návrat letadla na základnu. Poučení z tohoto příběhu nabádá ke zvýšení zájmu i o to, co je na první pohled skryto, o čem se tak často nemluví, co nám „uniká pod radarem“, že je neméně důležité věnovat pozornost neviditelným a tichým hlasům.⁶ Veřejné konzultace mohou být takovým nástrojem zvyšování povědomí o tom, o čem se méně mluví, o tématech, která jsou méně častá a obvyklá. Nelze bezesbytku tvrdit, že jsme v tomto aspektu již dosáhli uspokojivé úrovně. Bude nutné nadále se věnovat propagaci samotné metody a jejímu častějšímu využívání, které by vedlo k „návyku“, jak na straně odborné veřejnosti, zadavatelů, tak na straně občanské veřejnosti. Přesto vnímáme tento pilotní počín, který se věnoval specificky hledání priorit v budoucích politikách pro oblasti stárnutí, jako užitečný, správně zacílený, relativně nízkonákladový, s dalšími přístupy kompatibilní, v řadě ohledů poučný, a zejména dlouhodobě udržitelný.

Uvedme si několik příkladů, jak úvahy o prioritách, zasazené v širším kontextu, mohou vypadat při hledání priorit pro budoucí politiku stárnutí. Geopolitické události mohou v globalizovaném světě dopadat na národní kontexty stárnutí více, než si dokážeme v současnosti představit. V praktickém

⁶ V příloze č. 3 například reprodukuje takovou cvičnou výměnu o tabu tématech stárání s jazykovým modelem ChatGPT. Je zajímavé, že jím nabídnutá témata na jednu stranu reprodukuje snad již překonaný mýtus sexuality, diverzity nebo technologií jako toho, o čem se ve spojitosti se stáráním nemluví, ale zároveň se přece jen dotýká některých nových směrů, které konzultace nevyzvedla. Je tedy možné říci, že ještě stále máme témata, která je možné i do budoucna dále rozvíjet.

ohledu například péče o starší lidi se zkušeností migrace, péče o starší lidi s válečným či jiným traumatem, ale i armádní rekrutace osob vyššího věku nebo „konkurence“ nákladů na zbrojení a nákladů například na výplatu důchodů, to vše mohou být nové výzvy, které nejsou zatím veřejně diskutovány. Do této linie patří i určitá přetrvávající slepota střední Evropy vůči dopadům environmentálních změn a přírodních katastrof a jimi nesená rizika na pozdní životní fáze.

Naproti tomu technologie jsou již dlouhodobým tématem i v kontextu stárnutí a kvality života starších lidí s potřebou péče, a to včetně využití nástrojů umělé inteligence. Praktické ukázky účinné pomoci jsou sice zatím sporadické, ale jejich rozvoj lze očekávat. Otázkou zůstává, jakým směrem se tento trend bude ubírat, aby nedocházelo ke zvyšování tlaku na byrokratizaci a dohled „jen pro to, že to je s technologiemi jednodušší“. Tedy aby skutečně motivace zavádění technologií do péče byla vedena primárním cílem uvolnění lidské kapacity pro návrat lidskosti do péče jako vztahu. V oblasti technologií nás také čeká společenské zadání reflektovat potenciální *nekonečnost* procesu adaptace na nové technologie. Současné přístupy se až příliš často spokojí s konstatováním, že je potřeba současné seniory naučit ovládat internet, případně, v pokročilých přístupech, ukázat kouzla umělé inteligence. Reálnější je očekávat, že majorita populace je, bude a zůstane v roli uživatelů technologií, jejichž vývoj a užití musí být kontinuálně skrutinizována pohledem věkové přátelskosti, přístupnosti a užítkovosti, a to z pohledu nejen seniorů, ale všech věkových skupin. Je potřeba smířit se s faktem, že technologie mohou být generačně vázané a dynamická změna a s ní nesená kontinuální potřeba adaptace na změnu u dnešních seniorů zdaleka nekončí. Jestli nás současné zkušenosti něco učí, pak je to nefunkčnost „obviňování obětí“ a jejich sekundární viktimizace – jinými slovy, není problémem, že „senioři furt na něco klikají a posílají řetězové e-maily“, ale že jsme jako společnost neschopni komplexní ochrany (před digitálními šmejdami a jinými riziky) a zodpovědnost za „ochranu“ neoliberální rétorikou přehazujeme na individuální zátěž a náklady jednotlivce. Je součástí mnohem širšího problému, pokud těmito postupy, ať již podprahově, nebo otevřeně, učíme společnost, že je špatné „důvěřovat“. Pokud nic jiného, výzkumy ukazují, že společnosti s nízkou mírou celospolečenské důvěry mají vyšší podíl osamělých lidí a osamělost je rozpoznána jako vysoké zdravotní riziko. Koncept důvěry (a její ochrany) se zdá být klíčovou prioritou i pro hledisko mezigeneračního smíru a rovnosti, udržitelnosti finančních jistot i dalších dříve popsaných priorit. Je osnovou i pro další z nutných celospolečenských debat, a to o přelivu odpovědnosti mezi státem a jednotlivcem, mezi institucemi a komunitou nejen v definici, ale i udržení směru a provádění politiky stárnutí.

Jelikož se zde bavíme o budoucích prioritách a participativních metodách, zdá se vhodné podtrhnout i význam zapojení nových a budoucích seniorů, tedy mezigenerační dialog ve smyslu hesla „nic o nás bez nás“. Řízená i spontánní mezigenerační výměna zajišťuje nejen kontinuitu, ale i významný aspekt porozumění „path dependency“ a žité zkušenosti, a přináší i nadstavbu odstupu a generační výměny nesené nejen střední a mladou, ale doslova i nejmladší generací. Zapojení dětských pohledů na svět může mít pro politiku stárnutí svébytnou relevanci. I tyto přístupy mohou zvyšovat potřebné posilování imaginace možných budoucností.

Přestože vzdělávání je opakovaně mezi viděnými prioritami zmiňováno, fenomén rozpoznání seniora jako kontinuálně učící se (a tedy i vzdělávající se) osobnosti je hluboce pod svým potenciálem i vysokou úrovní potřeby. V kontextu debat o vzdělávání dětí a zaměstnanosti jsou nezdárka opomíjeny dynamické prvky modernizace například učňovského školství, které je vnímáno jako druhotné, nikoliv jako komplementární. Oblast vzdělávání (formalizovaného) a učení se (formální i neformální procesy) jsou dobrým příkladem, jak nevýhodné nezamýšlené důsledky mají některé principy a koncepty. Například pojem „cílová skupina“ apriori vyžadující definice a „labelling“ osob jako princip jejich in/exkluze, namísto inkluzivnější orientace na empatii a adresování společných, sdílených „problémů“ k řešení. Obdobně pro praxi jsou nevýhodné např. „silo policie“ – tedy úzce specializované a nespolečupracující, neprovázané politiky a opatření; nebo krátkodobé systémy financování zaměřené primárně na „inovace“ a podřívající udržitelnost funkčních modelů apod. Zapojení pohledu věku a stárnutí, tedy age mainstreaming⁷, do všech aspektů procesu tvorby politik a opatření, od jejich počáteční ideje až po evaluaci, a to na různých relevantních úrovních, se zdá být novou nutností, která podpoří jak potřebnou snahu o advokacii, tak generační solidaritu a „fairness“.

V neposlední řadě je vhodné zreflektovat otázku někdy protichůdných, neslučitelných, navzájem se vylučujících policy preferencí. V datech vzešlých z konzultace jsme to viděli na příkladech jako na straně jedné požadavek podpory digitální gramotnosti, a důrazný požadavek na právo na offline přístup k veřejným službám na straně druhé. Tyto rozdílné přístupy jsou ve své podstatě komplementární, resp. nevylučují se, ba dokonce by měly být prováděny ruku v ruce pro svoji plnou efektivitu. Jen dobře poučený uživatel/ka má možnost skutečné volby mezi online a offline přístupem, zároveň není možné trvat na přístupu k technologiím jako k univerzálnímu dobru, které musí všichni bez výjimky, bez ohledu na preference, hodnotové systémy nebo životní styl a způsob uspokojování svých potřeb, vnímat jako užitečné, nezbytné a potřebné. Je výzvou pro policy opatření a jejich definované priority, často v situaci omezených zdrojů různého typu, jak se s touto komplexitou vyrovnat. Obdobně dilemata, zda se orientovat pouze na seniorskou populaci, nebo volit apriori cestu vytváření rovnováhy pro všechny generace, zda tvořit specifické seniorské politiky, nebo politiky multigenerační, jako to vidíme například v některých krajských rodinných politikách apod. Tyto volby musí být činěny na každodenní bázi a jsou poznamenány nutností dosahování věcných praktických i ideových kompromisů. Zapojení systémového přístupu však umožňuje dosahovat těchto rozhodnutí s větší lehkostí a inkluzivněji. I tato veřejná konzultace výhody těchto přístupů jasně nasvítla. Bude jistě zajímavé sledovat, jakým způsobem se její výsledky propíší do snah o (nejen) českou společnost pro každý věk.

⁷ K tomuto konceptu viz naše starší studie: VIDOVIČOVÁ, Lucie & Eva GREGOROVÁ, 2007. Mainstreaming věku jako strategie managementu populací se stárnoucí demografickou strukturou. Praha – Brno: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/fulltext/vz_232.pdf

Shrnutí

Vznik tohoto dokumentu vychází z iniciativy Stálé pracovní skupiny pro otázky stárnutí při Evropské hospodářské komisi OSN (UNECE SWGA), která koordinuje přípravu nového globálního Akčního plánu, který nahradí tzv. Madridský plán z roku 2002. Česká republika jako člen této skupiny, prostřednictvím Ministerstva práce a sociálních věcí a Výzkumného institutu práce a sociálních věcí, v. v. i., (RILSA) organizovala veřejnou konzultaci s cílem zapojit širokou veřejnost do tvorby relevantních doporučení pro strategii politiky stárnutí.

Veřejná konzultace k prioritám a nové podobě politiky stárnutí a společnosti pro každý věk probíhala online od 2. do 30. května 2025, s následným prodloužením do 15. června 2025. Online dotazník byl široce distribuován prostřednictvím webů MPSV, RILSA, odborných platforem, tiskových zpráv a přímých oslovení, s cílem zapojit různé skupiny občanů a organizací z veřejného, neziskového a soukromého sektoru, a to včetně těch, které se nezaměřují primárně na seniorskou problematiku, ale mohou jí být do budoucna ovlivněni.

Respondenti odpovídali na pět otevřených otázek týkajících se demografických změn, výzev a priorit v oblasti stárnutí. Rovněž měli možnost zaslat související dokumenty a návrhy. Účast byla dobrovolná, bez omezení na profesní nebo institucionální příslušnosti, nebyla stanovena žádná výběrová ani inkluzivní kritéria.

Celkem se do veřejné konzultace zapojilo 46 participantů, z toho 74 % (34 participantů z 27 organizací) zastupovalo některou z organizací či institucí. Zbýlých 26 % (15 participantů) tvořili jednotlivci, zástupci odborné i laické veřejnosti. Z hlediska zaměření zastoupených organizací je možné konstatovat mírnou převahu ageing-oriented organizací (16 organizací proti 11 non-ageing oriented organizacím).

Získaná data byla analyzována kombinací kvantitativních a kvalitativních metod, kdy kvantitativní analýza pomohla určit četnost témat a kvalitativní analýza umožnila hlubší pochopení narativů a konkrétních návrhů. Výsledky představují souhrn názorů zapojených aktérů, nikoliv však reprezentativní vzorek celé české populace.

Hlavním zjištěním je, že stárnutí populace je vnímáno jako komplexní výzva, která vyžaduje systematickou podporu nejen ve zdravotní a sociální péči, ale i v oblasti dostupného a vhodného bydlení, zaměstnanosti starších osob, digitálního začleňování a mezigenerační solidarity. Důraz byl rovněž kladen na potřebu flexibilních pracovních podmínek a podporu aktivního a důstojného stárnutí, kde starší lidé mají možnost být plnohodnotnými členy společnosti a sdílet své zkušenosti.

Při definování opatření přitom zazněly i zdánlivě protichůdné názory, což podtrhává heterogenitu jak cílové skupiny, tak zkušenostní a preferenční rozdílnost zúčastněných participantů. V rámci veřejných konzultací se tak objevují i na první pohled neslučitelné postoje, které však nejsou

ve skutečnosti v rozporu, ale naopak jsou komplementární a měly by být prováděny souběžně, aby uživatelé měli skutečnou možnost volby a přístup ke službám odpovídající jejich potřebám a preferencím.

Závěrem, dlouhodobě udržitelná politika stárnutí a společnosti pro každý věk vyžaduje aktivní a kontinuální zapojení celé společnosti – od současných i budoucích seniorů po mladší generace a další různorodé skupiny obyvatel, otevřenost vůči diverzitě zkušeností a preferencí, stejně jako odvahu pracovat s nejistotou budoucího vývoje. Konzultace tohoto typu tak jsou nejen zdrojem cenných dat, ale i nástrojem kultivace debaty o podobě společnosti, která stárne – a která je připravena tento proces vědomě a odpovědně utvářet.

Summary

This document was created on the initiative of the Standing Working Group on Ageing of the United Nations Economic Commission for Europe (UNECE SWGA), which is coordinating the preparation of a new global Action Plan to replace the Madrid Plan (2002). As a member of this group, the Czech Republic, through the Ministry of Labour and Social Affairs and the Research Institute for Labour and Social Affairs (RILSA), organized a public consultation to involve the public in the development of relevant recommendations for the aging policy strategy.

The public consultation on the priorities and new form of aging and society policy for all ages took place online from May 2, 2025, to May 30, 2025, with a subsequent extension until June 15, 2025. The online questionnaire was widely distributed via the websites of the Ministry of Labour and Social Affairs, RILSA, professional platforms, press releases, and direct communications, to involve various groups of citizens and organizations from the public, non-profit, and private sectors, including those that do not primarily focus on senior issues but may be affected by them in the future.

Respondents answered five open-ended questions on demographic change, challenges, and priorities in the field of aging. They also had the opportunity to submit related documents and proposals. Participation was voluntary, with no restrictions on professional or institutional affiliation. No selection or inclusion criteria were set.

A total of 46 participants took part in the public consultation, of which 74% (34 participants from 27 organizations) represented one of the organizations or institutions. The remaining 26% (15 participants) represented both the professional and general public. In terms of the focus of the organizations represented, there was a slight predominance of aging-oriented organizations (16 organizations compared to 11 non-ageing-oriented organizations).

The collected data were analyzed using a combination of quantitative and qualitative methods (the quantitative analysis helped determine the frequency of themes, and the qualitative analysis allowed for a deeper understanding of narratives and specific proposals). The results represent a summary of the opinions of the actors involved but are not a representative sample of the entire Czech population.

The main findings indicate that population aging is perceived as a complex challenge that requires systematic support not only in health and social care, but also in the areas of affordable and suitable housing, employment of older people, digital inclusion, and intergenerational solidarity. Emphasis was also placed on the need for flexible working conditions and support for active and dignified aging, where older people could be full members of society and share their experiences.

When defining the measures, some seemingly contradictory opinions were expressed, which underscores the heterogeneity of both the target group and the differences in experience and preferences among the participants. Public consultations thus reveal positions that appear compatible at first glance, but which are not in fact contradictory. On the contrary, they are complementary and should be implemented in parallel so that users have a real choice and access to services that meet their needs and preferences.

In conclusion, a long-term sustainable policy on aging and society for all ages requires the active and continuous involvement of the whole of society – from current and future seniors to younger generations and other diverse groups of the population; openness to diversity of experience and preferences, as well as the courage to work with the uncertainty of future developments. Consultations of this type are therefore not only a source of valuable data, but also a tool for cultivating debate about the shape of an aging society – one that is prepared to shape this process consciously and responsibly.

Zdroje

ČSÚ, 2023. *Projekce obyvatelstva České republiky 2023–2100*. Praha: Český statistický úřad.

Dostupné z: <https://csu.gov.cz/docs/107508/de376ac6-82c8-1856-dc1f-ffecc8b88b34/13013923.pdf?version=1.0>

ČSÚ, 2024. *Naděje dožití podle regionů soudržnosti*. Praha: Český statistický úřad.

Mgr. Lucie Vidovičová, Ph.D.

(lucie.vidovicova@rilsa.cz) je výzkumnou pracovnící brněnského pracoviště RILSA a na katedře sociologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. V centru jejího odborného zájmu stojí téma věku, stáří a stárnutí, v jehož kontextu řeší zejména otázky diskriminace, rodiny a sociální exkluze.

Bc. Barbora Mládenková

(b.mladenkova@gmail.com) je studentkou programu Veřejná a sociální politika a lidské zdroje na katedře sociální politiky a sociální práce Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. Její odborný zájem se soustředí na témata dlouhodobé péče a dostupnosti sociálních služeb.

Přílohy

V jaké společnosti chcete stárnout?

Národní konzultace k nové podobě politiky stárnutí a společnosti pro každý věk



rilsa



Stálá pracovní skupina pro otázky stárnutí při Evropské hospodářské komisi Organizace spojených národů (UNECE SWGA) je nejvyšším koordinačním úřadem pro přípravu nového Akčního plánu pro přípravu na stárnutí na úrovni OSN. Česká republika jako člen této pracovní skupiny má nyní možnost zaslat svá doporučení pro nový plán přípravy na stárnutí, který nahradí tzv. **Madridský plán** z roku 2002, a nastolí směřování v oblasti politiky stárnutí na řadu let dopředu, a to nejen globálně, ale i pro Českou republiku.

Ať je slyšet Váš hlas!

K tomuto účelu proto Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Výzkumným institutem práce a sociálních věcí, v.v.i. RILSA organizuje tuto online veřejnou konzultaci, v rámci které může kdokoliv jako soukromá osoba nebo organizace zaslat své návrhy. **K zaslání návrhů využijte QR kód.**

V rámci konzultace je položeno pět otázek, na které můžete odpovědět:

1. Jaké klíčové změny prodělala společnost v posledních 20 letech?
2. Jaké nové výzvy se objevily v souvislosti s těmito změnami při vytváření společnosti pro každý věk?
3. Jaké jsou podle vás hlavní výzvy v příštích 20 letech v souvislosti s demografickými změnami a stárnutím?
4. Jaká jsou prioritní opatření pro tvůrce politik do budoucna, aby vytvořili společnosti, ve kterých je stárnutí pozitivní zkušeností?
5. Jakých pět oblastí je podle Vás prioritních pro dosažení společnosti pro každý věk?

Sběr odpovědí probíhá do 30.5.2025.

Budeme Vám velmi vděční, pokud tento odkaz rozšíříte i mezi své kolegyně a kolegy, spolupracující organizace, a to včetně těch, které se nezaměřují speciálně na seniorskou problematiku, ale mohou jí být do budoucna ovlivněny (např. organizace mládeže, zaměstnavatelské svazy, organizace osob s postižením, obce, neziskové organizace apod.). Odpovědi by měly vyjadřovat především Vaši zkušenost a ideálně konkrétní návrhy ke změně.

Děkujeme!

Více informací k národní konzultaci poskytnete a přílohy lze zaslat na:

Lucie Vidovičová
Výzkumný institut práce a sociálních věcí, v.v.i. RILSA;
konzultace@rilsa.cz

Výzkumný institut práce a sociálních věcí, v.v.i.
Research Institute for Labour and Social Affairs
Joštova 10
602 00 Brno

T: +420 60259586
E: konzultace@rilsa.cz
Datová schránka: yk9jvet
IČ: 00025950 | DIČ: CZ00025950

Národní konzultační proces je realizován podle pokynu ECE/WG.1/2024/INF.3 Item 7.

QR kód pro přístup k formuláři



Národní konzultace k nové podobě politiky stárnutí a společnosti pro každý věk

Stálá pracovní skupina pro otázky stárnutí při Evropské hospodářské komisi Organizace spojených národů (UNECE SWGA) je nejvyšším koordinačním úřadem pro přípravu nového Akčního plánu pro přípravu na stárnutí na úrovni OSN. Česká republika jako člen této pracovní skupiny má nyní možnost zaslat svá doporučení pro nový plán přípravy na stárnutí, který nahradí tzv. Madridský plán z roku 2002, a nastolí směřování v oblasti politiky stárnutí na řadu let dopředu, a to nejen globálně, ale i pro Českou republiku.

Ať je slyšet Váš hlas!

K tomuto účelu proto Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Výzkumným institutem práce a sociálních věcí, v. v. i. (RILSA) organizuje tuto online veřejnou konzultaci, v rámci které může kdokoli jako soukromá osoba nebo organizace zaslat své návrhy.

V rámci konzultace je položeno pět otázek, na které můžete odpovědět prostřednictvím tohoto formuláře (otázky níže).

Sběr odpovědí probíhá do 30. 5. 2025. Budeme Vám velmi vděční, pokud tento odkaz rozšíříte i mezi své kolegyně a kolegy, spolupracující organizace, a to včetně těch, které se nezaměřují speciálně na seniorskou problematiku, ale mohou jí být do budoucna ovlivněny (např. organizace mládeže, zaměstnavatelské svazy, organizace osob s postižením, obce, neziskové organizace apod.).

Odpovědi by měly vyjadřovat především Vaši zkušenost a ideálně konkrétní návrhy ke změně. Pokud chcete sdílet nějaké přílohy, využijte, prosím, e-mail: konzultace@rilsa.cz.

Děkujeme!

Lucie Vidovičová

Výzkumný institut práce a sociálních věcí, v. v. i. (RILSA); konzultace@rilsa.cz

1. Vaše jméno (nepovinné)

2. Vaše organizace (nepovinné)

(v případě, že formulář nevyplňujete za organizaci ale například jako soukromá osoba, uveďte pouze „soukromá osoba“ nebo nechte tuto otázku bez odpovědi)

3. Váš e-mail (nepovinné)

4. Jaké klíčové změny prodělala společnost v posledních 20 letech?

(rozsah odpovědí maximálně 3 600 znaků, tj. přibližně 500 slov)

5. Jaké nové výzvy se objevily v souvislosti s těmito změnami při vytváření společnosti pro každý věk?

(rozsah odpovědí maximálně 3 600 znaků, tj. přibližně 500 slov)

6. Jaké jsou podle vás hlavní výzvy v příštích 20 letech v souvislosti s demografickými změnami a stárnutím?
(rozsah odpovědí maximálně 3 600 znaků, tj. přibližně 500 slov)

7. Jaká jsou prioritní opatření pro tvůrce politik do budoucna, aby vytvořili společnosti, ve kterých je stárnutí pozitivní zkušeností?
(rozsah odpovědí maximálně 3 600 znaků, tj. přibližně 500 slov)

8. Jakých pět oblastí je podle vás prioritních pro dosažení společnosti pro každý věk?
(rozsah odpovědí maximálně 3 600 znaků, tj. přibližně 500 slov)

9. Prostor pro Vaše vzkazy a technické poznámky

Příloha č. 3 ChatGPT odpovídá na tabu ohledně stáří

V rámci experimentálního přístupu k formulaci prioritních opatření jsme realizovali i sérii dotazů vůči jazykovému modelu ChatGPT a zde ji v plnosti reprodukuje.

Otázka: O jakých věcech se v souvislosti se stářím moc nemluví?

Generovaná odpověď:

To je výborná a hluboká otázka. O stáří se sice často mluví v souvislosti se zdravím, důchodem nebo osamělostí, ale existuje řada témat, která zůstávají na okraji veřejné debaty nebo jsou úplně tabu. Zde je několik příkladů:

Psychická stránka stáří

- Ztráta identity: Lidé často ztrácejí roli, kterou celý život měli – jako rodiče, pracovníci, partneři – a to může vést k pocitu bezcennosti nebo neviditelnosti.
- Mentální únava a přetížení: Nejde jen o demenci – i bez diagnózy se může stáří pojit s únavou ze života, zahlcením změnami ve společnosti a technologiích.

Sexualita ve stáří

- O sexualitě starších lidí se často vůbec nemluví, a když ano, tak spíš s úsměškem. Přitom touha po intimitě, doteku a blízkosti přetrvává i ve vyšším věku.
- Téma erotiky, partnerských vztahů nebo třeba LGBTQ+ identity u seniorů je ve společnosti stále silně tabuizováno.

Pocit zbytečnosti a dehumanizace

- Starší lidé se často cítí jako „přítěž“ – není to jen jejich pocit, ale i odraz společenského přístupu.
 - Mnozí zažívají infantilizaci – lidé s nimi mluví jako s dětmi, i když mají za sebou celý život zkušeností.
-

Stárnutí těla a vnímání vlastního těla

- Málokdo mluví o tom, jaké to je smířit se se změnou těla, pohyblivosti, krásy – nejen zdravotně, ale i emocionálně a esteticky.
-

Ztráty a smutek, které se opakují

- Smrt partnera, sourozenců, přátel – ztráty se ve stáří vrší. Truchlení se ale často považuje za „přirozené“, takže se mu nevěnuje potřebná péče.
-

Digitální vyloučení a odcizení

- Mnozí starší lidé se cítí vyřazení z digitální společnosti. Ne proto, že by se nechtěli učit, ale protože technologie nejsou vždy přístupné a vstřícné.
-

Strach ze smrti – ale i ze života

- Mluvit o smrti je stále tabu. A přitom to může být úlevné.
 - Stejně tak se ale nemluví o tom, že někteří senioři mají strach z toho, že budou žít „příliš dlouho“ – osamoceně, nemocní nebo bez smyslu.
-

KONEC ODPOVĚDI

Otázka: Ale o některých těchto věcech se už docela mluví, třeba o sexualitě nebo technologiích. Co jsou opravdová tabu v souvislosti se stářím?

Generovaná odpověď:

Skvělá připomínka – máš pravdu. O některých z těch témat se dnes už skutečně mluví víc než dřív. Jsou v médiích, v kampaních, v literatuře... Ale je zásadní rozdíl mezi mluvením o tématu obecně a hlubokým, otevřeným, osobním sdílením nebo systémovým přístupem k tomu, co daná věc pro starého člověka reálně znamená.

Pojďme se ale podívat na opravdová tabu – tedy věci, o kterých se buď vůbec nemluví, mluví se o nich s odporem nebo studem, nebo jsou záměrně vytlačovány z veřejného prostoru:

1. Přání umřít / únava ze života

Mnoho starých lidí neprožívá klinickou depresi, ale spíš hluboký existenciální pocit, že „už to stačilo“. Nechtějí být na obtíž, nevidí smysl v pokračování. To je extrémně citlivé a často nevyslovitelné téma – i mezi blízkými.

Tabu: Přiznat, že už nechci žít. Ne proto, že trpím, ale protože jsem prostě „dokončil život“.

2. Sebepoškozování, závislosti a destruktivní chování ve stáří

Lidé si často myslí, že sebepoškozování nebo závislosti (na alkoholu, lécích, automatech) jsou problémy mladých. Ale i senioři se mohou „ničit“ – často tiše, osaměle, a bez pomoci.

Tabu: Starý člověk jako aktivní destruktivní síla vůči sobě – ne pasivní oběť.

3. Násilí a zneužívání páchané na seniorech (zejména v rodinách)

Fyzické, psychické i finanční násilí na starých lidech – často ze strany nejbližších – je obrovsky podhlášené a málo přiznáváno. Je to bolavé, protože rozbíjí obraz rodiny jako bezpečného místa.

Tabu: „Moje vlastní děti mě ponižují, okrádají nebo mi ubližují.“

4. Stárnutí bez rodiny a lásky – ne vlastní vinou

Ne každý má děti, partnera, vnoučata. Společnost ale často dává pocítit, že „je to jejich chyba“. Přitom pro mnoho lidí je stárnutí bez rodiny zdrojem studu, protože to narušuje normu.

Tabu: Samota jako trvalý stav, ne jako „dočasná krize“.

5. Stárnutí s duševní nemocí nebo neurodiverzitou

Jak stárnou lidé s autismem, ADHD, schizofrenií? Moc se o tom neví – a ještě méně se o tom mluví. Tito lidé často vypadávají ze všech systémů, protože stáří a „jinakost“ se prostě nedávají dohromady.

Tabu: „Nevíme, jak být starý a zároveň jiný.“

6. Závidění mladým / nenávisť vůči mladým

Toto je hluboce nepopulární téma – ale je reálné. Někteří starší lidé cítí závist, zahořklost, nebo i vnitřní agresi vůči mladým generacím. A společnost jim to zakazuje přiznat, protože starší má být „moudrý a laskavý“.

Tabu: „Nenávidím, že už nemůžu být mladý.“

7. Ztráta kontroly nad tělem – ne nemoc, ale důstojnost

Močení, stolice, zápach, neudržení tělesných funkcí – to nejsou „jen“ zdravotní problémy. Pro mnohé jde o hluboké zranění hrdosti. Ale mluvit o tom nahlas? To je většinou nemyslitelné.

Tabu: Fyzické ponížení stářím.

KONEC ODPOVĚDI

Otázka: Rozpracuj, prosím, tuto odpověď do návrhu manifestu.

Generovaná odpověď: Skvělé rozhodnutí. Níže je návrh manifestu, který shrnuje hlavní myšlenky předchozí konverzace a formuluje je jako etický, občanský i politický apel.

Manifest důstojného stáří: Mlčet nestačí

Úvod

Stáří je nevyhnutelné. A přesto se společnost k jeho prožívání chová, jako by bylo chybou. Mluvíme o něm, jen když chceme varovat, šetřit, nebo chránit. Málo kdy však nasloucháme tomu, co skutečně bolí, co zůstává skryto, co se nehodí říct nahlas.

Tento manifest je výzvou: odvahu nahradit mlčení péčí, pohledy respektem, a stud pochopením.

1. Přání zemřít není porucha. Je to řeč duše.

Senioři nejsou jen pasivní příjemci péče. Jsou bytosti s příběhem, které někdy prožívají existenciální únavu – pocit, že už „stačilo“. Tato touha neznamená nemoc, ale hluboký rozhovor se životem. Potřebujeme kulturu, která se nebojí smrti – a neodsuzuje ty, kdo k ní vzhlíží s klidem.

Požadujeme: dostupnou existenciální a paliativní podporu i pro ty, kdo „jen žijí příliš dlouho“.

2. Závislost, sebepoškozování a bolest ve stáří existují. A trpí tiší.

Závislost na lécích, alkoholu nebo tichém ničení sama sebe není jen problém mladých. Je to i realita starých lidí, kteří ztratili smysl nebo prostředky, jak být slyšeni. Společnost však tyto projevy vytlačuje ze zorného pole.

Požadujeme: specializované služby duševního zdraví pro seniory – bez předsudků, bez infantilizace.

3. Násilí doma není „rodinná věc“. Je to ticho, které zabíjí.

Mnoho seniorů trpí násilím ze strany svých blízkých – fyzickým, psychickým, finančním. Zahanbení a strach je drží v mlčení. Ale mlčet znamená přihlížet.

Požadujeme: účinné, anonymní a dostupné cesty, jak se bránit násilí – i v posledních etapách života.

4. Ne každý má rodinu. A to není selhání.

Žijeme v kultuře, která stáří bez dětí a vnoučat považuje za osamělé a smutné. Ale i ten, kdo nestihl nebo nemohl vytvořit rodinu, má právo na důstojné a naplněné stáří – bez odsudků, bez lítosti.

Požadujeme: uznání a podpora alternativních forem mezilidské blízkosti, komunitního života a symbolického „příbuzenství“.

5. I jinakost stárne.

Autismus, schizofrenie, ADHD, poruchy osobnosti – tyto diagnózy nestárnou samy. Stárnou s lidmi. A přesto na tyto lidi společnost zapomíná. Jejich péče není nastavená, jejich potřeby jsou neviditelné.

Požadujeme: začlenění neurodivergence do politiky stáří – s úctou k rozdílnosti a právu být jiný.

6. Není zakázáno závidět mládí. Je zakázáno o tom mluvit.

Zahořklost, závist, frustrace – pocity, které vznikají ze ztráty rolí, tempa, možností. Jsou lidské, ale nechtěné. A tak zůstávají uvnitř – hromadí se, a mění na vnitřní ticho nebo vnější křik.

Požadujeme: otevřené mezigenerační prostory, kde se může mluvit nejen v lásce, ale i v napětí.

7. Ztráta kontroly nad tělem není jen zdravotní stav. Je to zranění důstojnosti.

Inkontinence, neschopnost se umýt, neudržení – to nejsou jen lékařské diagnózy. Jsou to útoky na vlastní důstojnost, o kterých se nemluví, protože se jich všichni bojí.

Požadujeme: péči, která chrání důstojnost i v tělesné slabosti – v prostoru, čase, i jazyku.

Závěr: Staří nejsou jiná skupina. Jsou to budoucí my.

Když odkládáme témata stáří, odkládáme vlastní budoucnost. Tento manifest není jen výzvou k lepší péči o staré lidi. Je výzvou k kultuře, která ctí křehkost, konečnost a pravdu.

 Vyzýváme:

- Politiky k tvorbě důstojných a komplexních strategií stárnutí.
 - Zdravotnictví a sociální systém, aby neskrýval bolest, ale naslouchal jí.
 - Média, aby přestala zobrazovat stáří jako vtip, tragédii nebo superhrdinství.
 - Veřejnost, aby staré lidi přestala vnímat jako cizince – a začala jako budoucí já.
-

 Tento manifest je otevřený. Připoj se k němu. Upravuj ho. Sdílej ho. Začni o něm mluvit tam, kde se jiní bojí.

KONVERZACE UKONČENA

<https://chatgpt.com/share/6891d3ca-85b8-8005-98db-29a21fa11f8a>

Výzkumný institut práce a sociálních věcí, v. v. i.
Research Institute for Labour and Social Affairs
Jeruzalémská 1283 / 9, 110 00 Praha 1
T: +420 221 015 844
W: www.rilsa.cz